

ראות בעיניים עצומות

לני אנליט סחזו חול אונת חלון.

האחז ראה גלט

הלני ראה בוכה

האלון ראה קקק

הלני ראה הכחנות להאט

החצאות הייתה אחת

הראייה הייתה לונה.

אנחנו חושבים שראייה היא פעולה של העיניים, אבל למעשה הראייה מתרחשת בעיקר בתודעה. שני אנשים יכולים לראות את אותה מציאות, ולחוות אותה באופן שונה לחלוטין. לכן השאלה הגדולה איננה "מה אני רואה?" אלא עם אילו עיניים אני מתבונן?

אנחנו רגילים לחשוב על הראייה כפעולה פשוטה: העיניים פקוחות, האור נכנס והמוח קולט את מה שנמצא מולנו. נדמה לנו שהעיניים הן מעין מצלמה אובייקטיבית, שמציגה לנו את העולם כפי שהוא באמת. אבל האם כך זה באמת?

אם כן כיצד ייתכן ששני אנשים יכולים לחוות את אותו אירוע באופן שונה כל כך? מדוע יש מי שרואה קושי במקום שבו האחר רואה הזדמנות? למה אדם אחד מבחין בעיקר במה שחסר לו, ואחר שם לב דווקא למה שיש? ואיך קורה שלפעמים אנחנו מביטים באותו אדם שנים ארוכות ופתאום, בעקבות שיחה אחת או חוויה אחת, אנחנו "רואים" אותו אחרת לגמרי? מתברר שהראייה איננה מתחילה בעיניים – אלא בתודעה.

העיניים רק אוספות את המידע. מי שמעניק לו משמעות הוא המוח, והאופן שבו אנחנו מפרשים את המציאות מושפע מהזיכרונות שלנו, מהאמונות שלנו, מהפחדים, מהתקוות ומהסיפור שאנחנו מספרים לעצמנו על העולם.

ראייה היא החוש שיש בתוכו כוח רב אך גם סכנות לא מעטות. הרואה נחשף אל העולם דרך עיניו, הראייה מאפשרת לו עצמאות לפעול בעולם, לתקשר, לחיות, ללמוד, אך גם לקמול או לדעוך. הראייה יכולה להוליך שולל את האדם כפי שהזהירו חכמינו זיכרונם לברכה: "העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרין".

הסנוור מהיופי, מהעושר, יכול לטשטש את ההכרה השכלית ולפגום בהבנה של מה אמת ומה שקר, מה מהותי ומה שולי. החיצוניות הנשקפת לעיניים היא לא בהכרח משקפת את הפנימיות. אדם המרשים במראהו ובקומתו הזקופה, לאו דווקא יהיה אדם בעל מידות טובות ולכן הראייה שלנו מחויבת להסתכל פנימה, לחפש מעבר.

אחד הסיפורים המפורסמים בתנ"ך שממחישים את הפער בין המראה החיצוני לבין מהות האדם הוא בחירתו של דוד למלך ישראל. כאשר שמואל הנביא מגיע לבית ישי כדי למשוח את המלך

הבא, יוצא לפניו אליאב, הבכור. אליאב מרשים במראהו, גבוה, בעל נוכחות וקומה זקופה, לוחם עז וגיבור. שמואל, שראה אותו, היה בטוח שזהו האיש שנבחר על ידי ה', אך דווקא אז אומר לו האל: "אל תבט אל מראהו ואל גבוה קומתו... כי לא אשר יראה האדם, כי האדם יראה לעיניים וה' יראה ללבב" (שמואל א', ט"ז, ז')

הפסוק הזה אינו עוסק רק בבחירת מלך. הוא מלמד אותנו שיעור עמוק על הדרך שבה בני אדם תופסים את המציאות. באופן טבעי אנחנו נמשכים למה שנראה לעין, למראה חיצוני, לרושם ראשוני, לביטחון שהאדם מקרין. אך הראייה האנושית מגבילה. היא מבחינה במה שגלוי, בעוד שהאופי, הענווה, היושר והמידות-כל מה שמגדיר את האדם- סמויים מהעין.

דוד, שהיה באותה שעה רועה צאן צעיר, כלל לא נראה כמועמד טבעי למלוכה. אך דווקא הוא היה האדם שראה ה'- משום שהלב, ולא המראה, הוא שמגלה את מהותו האמיתית של האדם. סיפורו של דוד המלך מלמד אותנו שהפער בין מראה עיניים לבין האמת אינו יוצא דופן- הוא חלק מהחוויה האנושית. אם אפילו שמואל הנביא התרשם ממראהו החיצוני של אליאב, אין פלא שגם אנחנו נוטים לשפוט אנשים, מצבים ואפילו את עצמנו על פי מה שנראה לעין ברגע הראשון. אלא שכאן עולה שאלה עמוקה יותר: מדוע זה קורה? האם העיניים באמת מטעות אותנו, או שהן רק מעבירות למוח את מה שנמצא מולן- ואילו הפרשנות היא זו שיוצרת את התמונה?

כיום יודעים חוקרי המוח שהראייה אינה תהליך פסיבי של צילום המציאות. המוח מקבל מיליוני פריטי מידע בכל רגע, אך אין ביכולתו לעבד את כולם. לכן הוא בוחר, מסנן ומעניק משמעות למה שהוא רואה. הסינון הזה מושפע מהעבר שלנו, מהאמונות שלנו, מהפחדים, מהתקוות ומהציפיות שלנו.

מעניין לגלות שגם בעולם הפיזיקה המודרנית עולה רעיון שמעורר מחשבה. בניסויים מפורסמים במכניקת הקוונטים התברר כי עצם פעולת המדידה משפיעה על התנהגותה של המערכת הנמדדת. כלומר, ברמה הקוונטית, אי אפשר תמיד להפריד לחלוטין בין הצופה לבין מה שהוא מודד. כלומר שהדרך שבה אנו צופים בחלקיק משפיעה עליו.

אם כך בעולם החומר, קל להבין עד כמה הדבר נכון בעולם הרוח, בעולם הרגש, בעולם האנושי. כשאנחנו מביטים באדם אחר מתוך אמון- אנחנו מבחינים בדברים שלא היינו רואים אם היינו מסתכלים אליו מתוך חשד. כשאנחנו מחפשים טוב- הטוב נעשה גלוי יותר לעינינו. וכשאנחנו מתמקדים בחסרונות, הם ממלאים את שדה הראייה שלנו וזה לא מפני שהמציאות השתנתה, אלא מפני שהמבט שלנו האיר חלק אחר ממנה.

אם ניקח את הרעיון הזה לעולם החינוך אז נוכל להבין שילד שרואים בו את הטוב, מגלה בעצמו טוב ביתר שאת. תלמיד שהמורה מתבונן בו מתוך אמון ואהבה פעמים רבות יצליח לפרוץ גבולות ולממש את הפוטנציאל הגלום בו. יהיה לו את הכוחות לפעול.

אולי זו הסיבה שהתורה פותחת את פרשת "ראה" בספר דברים דווקא בפעולת הראייה: "ראה אנוכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה. את הברכה אשר תשמעו אל מצוות ה' אלוהיכם אשר אנוכי מצווה אתכם היום. והקללה אם לא תשמעו אל מצוות ה' אלוהיכם וסרתם מן הדרך אשר אנוכי מצווה אתכם היום ללכת אחרי אלוהים אחרים אשר לא ידעתם." (דברים י"א, כ"ו-כ"ח)

לפני שאדם בוחר הוא קודם כל רואה. הבחירה איננה מתחילה בעשייה, היא מתחילה באופן שבו אנחנו תופסים את המציאות. אדם שרואה ברכה יזהה הזדמנויות, משמעות ותקווה. אדם שרואה רק את הקללה, עלול להחמיץ גם את הטוב שנמצא מול עיניו.

כדי לבחור נכון צריך לראות נכון.

אולי זו הסיבה שברגעים מסוימים בחיינו אנחנו עצמים את העיניים.

כשאנחנו מתפללים, כשאנחנו מבקשים ברכה, כשאנחנו מתאמצים להיזכר, כשאנחנו מקשיבים למנגינה שנוגעת בנו ואפילו כשאנחנו מחבקים אדם אהוב.

אולי זה הפרדוקס הגדול של הראייה, לא תמיד העיניים הפקוחות הן אלו שרואות הכי טוב. לעיתים דווקא עצימת העיניים מאפשרת לנו לראות את מה שלא ניתן ללכוד במבט חטוף- את הכוונה מאחורי המילים, את הטוב שמאחורי הקושי, את הנשמה שמאחורי האדם ואת התקווה שבמציאות.

העיניים מגלות לנו את העולם כפי שהוא נראה והלב מגלה לנו את העולם כפי שהוא יכול להיות.